

La divulgació de la recerca en català és possible, però necessita recursos

Enquesta a les universitats de la Xarxa Vives | «La divulgació de la recerca representa una activitat en procés de creixement»

La reivindicació d'una universitat respectuosa amb la llengua és constant. A la imatge, campanya dels 90. | Ermengol Ferrer

La Fundació Congrés de Cultura Catalana va rebre l'encàrrec de realitzar un estudi sobre la divulgació de la recerca que es fa des de les universitats de la Xarxa Vives. Metodològicament, l'estudi va tenir dues fases: una de qualitativa i una de quantitativa. En la primera, es van realitzar entrevistes a responsables de comunicació dels rectorats de les universitats i alguns responsables de grups de recerca. En la segona fase, es va dur a terme **una enquesta que van respondre 499 grups de recerca** de les diferents universitats de la Xarxa Vives. Pel que fa a les àrees de recerca que han quedat incloses a la mostra de l'enquesta, hi predominen els grups de l'àmbit de les ciències experimentals i tecnologies. Les ciències humanes són les que tenen menys representació.

Ciències experimentals i tecnologies: 40,3% (201 respostes totals)

Ciències socials: 28,1% (140)

Ciències de la salut: 16,6% (83)

Ciències humanes: 15% (75)

Què volem dir amb 'divulgació' de la recerca?

El primer que hem d'aclarir abans d'aportar dades és que la divulgació de la recerca a què ens referim en aquest estudi és la que busca arribar al públic generalista. La comunicació i difusió de la recerca té diferents registres. Per una banda, els canals acadèmics, que impliquen la publicació d'articles en revistes especialitzades sobre la matèria d'investigació dels grups. Es tracta d'articles

que es publiquen majoritàriament en anglès, tal com assenyala *L'Informe sobre la publicació de la recerca en català* de la Xarxa Vives. L'anglès és la llengua franca internacional en el món acadèmic, la qual cosa ha provocat fins i tot que algunes revistes originàriament en francès, alemany o castellà s'hagin passat a l'anglès.

A més a més, les exigències de l'Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación (ANECA), i sobretot de l'Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (AQU), per acreditar mèrits d'investigació del professorat universitari impliquen la **necessitat de tenir articles publicats en revistes de primera referència internacional, que són sempre en anglès**. I penalitzen la publicació d'articles en revistes en català, que no acostumen a tenir una baixa valoració en els rànquings d'impacte. Aquests rànquings d'impacte es mesuren a través de les citacions que reben els articles en altres articles acadèmics. Això produeix una dinàmica endogàmica en la comunicació de la recerca, que no arriba necessàriament a la societat, fora de casos molt excepcionals (com ara els articles sobre el coronavirus o el càncer en revistes de referència de la medicina).

Aquesta que hem descrit és una part de la comunicació de la recerca, la que compta per a la carrera acadèmica i laboral dels investigadors. I per tant, la que es prioritza des dels equips de recerca. Hi ha una altra mena de comunicació de la recerca que podem definir amb el concepte de **divulgació. És aquella que està orientada a explicar els resultats de la recerca a la societat en general**. Malgrat que aquesta idea de 'la societat en general' tampoc no és gaire real, perquè els consumidors d'informació de caire científic tenen un perfil social determinat, sobretot, pel nivell d'estudis. Tanmateix, que la recerca científica tingui impacte en la societat és una preocupació creixent per part de les institucions europees com el Parlament o la Comissió (que finança projectes de molts euros i vol que tinguin impacte social).

D'altra banda, se suposa que en una societat democràtica la ciència ha d'estar al servei de la ciutadania, aportant informació sobre aquelles qüestions que l'afecten. El coneixement científic pot tenir un impacte educatiu sobre la població, mostrant beneficis i inconvenients de determinades formes de comportament, per exemple en qüestions de salut o ambientals. Al mateix temps, **la societat ha de poder conèixer i avaluar l'orientació de la recerca científica**. Aquest darrer és un aspecte que no està gens desenvolupat, més enllà dels articles acadèmics que ja hem esmentat i que són avaluats per *peerreviewers* (avaluadors del mateix àmbit científic de forma anònima).

Podem dir que **gràcies a internet la divulgació de la ciència ha pres una nova volada**, ja que s'han multiplicat exponencialment les possibilitats de publicar en diferents formats a internet: revistes digitals, blocs especialitzats, xarxes socials, etc. També han sorgit noves fórmules de divulgació de la ciència, sobretot a través del vídeo i xarxes com Youtube. Fins a quin punt les universitats i els grups de recerca s'impliquen en aquest tipus de divulgació de la ciència? Això és el que ens hem preguntat en aquest estudi.

La comunicació digital no només ha permès apostar per potenciar la comunicació, sinó que també ha millorat molt la comunicació interna dins de les mateixes universitats, facilitant la feina als professionals dels gabinets de comunicació de les universitats per conèixer què estan fent els grups de recerca.

Com s'organitza la divulgació científica des de les universitats de la Xarxa Vives?
Els resultats de l'estudi ens mostren que **totes les universitats de la Xarxa Vives tenen una política de divulgació de la recerca**. En molts casos recolzada per la iniciativa de la Fundación Española para la Ciencia y la Tecnología (FECYT) del Ministeri de Ciències i Innovació, que ha promogut la creació de les anomenades *Unitats de cultura científica* a les universitats espanyoles. Segons la mateixa FECYT, aquestes unitats s'han convertit "en un dels principals agents en la difusió i divulgació de la ciència i la innovació a Espanya, i constitueixen un servei clau per millorar i incrementar la formació, la cultura i els coneixements científics dels ciutadans".

Aquestes unitats són relativament recents, ja que no tenen més de 10 anys. Això ens permet observar els canvis que s'estan produint actualment en la divulgació de la recerca per part de les universitats. A més d'aquestes unitats, les universitats han anat creant en aquests anys algunes càtedres o departaments sobre la divulgació de la ciència. És el cas de la Universitat de València, per exemple, i la creació de la Càtedra de la Divulgació de la Ciència, així com la Unitat de Cultura Científica i de la Innovació (UCC+ i UV), que té com a missió principal fer comprensible a la societat el valor del coneixement generat a la institució.

En tot cas, com dèiem, des dels gabinets de comunicació de les universitats s'han desenvolupats unitats de divulgació científica, amb professionals ocupats específicament en aquesta tasca, en dos sentits:

D'una banda recollir i gestionar la informació sobre els projectes de recerca en què estan implicats els grups de recerca, per tal de poder emetre notes de premsa, articles per al bloc de la universitat, entrevistes, etc.

De l'altra, per donar suport als grups de recerca en les tasques de comunicació, a través de la formació, de l'assessorament per a dissenyar plans de comunicació dels projectes europeus de recerca, per a gestionar les xarxes socials, per a crear webs de l'equip o de projectes específics, etc.

Totes les universitats han desplegat sistemes de comunicació que inclouen una web institucional amb un apartat dedicat a la divulgació de la recerca pròpia, així com webs dels grups de recerca dins del mateix format institucional. També han desplegat els seus perfils institucionals a les xarxes socials més conegudes, des dels quals també fan difusió de la recerca.

	Twitter	Facebook	Instagram	Linkedin	Youtube (visualitzacions)
Universitat Autònoma de Barcelona	53,9	71,1	27,9	222.286	845.066
Universitat d'Alacant	11,8	63,1	24,9	93,9	5.037.656
Universitat de Barcelona	64,8	209,6	43,7	345,5	3.664.560
Universitat de Girona	41,2	17,0	4,7	44,8	912.037
Universitat de les Illes Balears	19,0	10,7	7,7	34,6	1.736.244
Universitat de València	69,8	70,6	14,9	150	484.098
Universitat de Vic	12,3	12,6	10,5	21,3	956.114
Universitat Internacional de Catalunya	15,8	35,2	9,6	25,9	3.194.420
Universitat Jaume I	17,8	19,9	11,8	28,5	1.476.918
Universitat Oberta de Catalunya	37,7	98,0	24,2	188,2	55.851.677
Universitat Politècnica de Catalunya	33,0	14,9	12,5	115,0	2.013.763
Universitat Politècnica de València	53,6	69,9	21,8	154,3	78.887.456
Universitat Pompeu Fabra	40,0	45,4	21,4	124,9	2.291.961
Universitat Rovira i Virgili	17,8	20,4	9,6	45,7	1.199.801
Universitat Abat Oliba CEU	5,2	15,6	3,1	13,1	985.348
Universitat d'Andorra	3,7	6,4	2,2	2,2	49.467
Universidad Cardenal Herrera	14,0	36,9	0,6	31,9	2.858.784
Universitas Miguel Hernández	27,5	24,4	12,6	38,7	41.727.539
Université de Perpignan	5,8	16,1	8,6	2,1	218.602

Seguidors a les principals xarxes socials de les universitats de la Xarxa Vives (en milers). Font: Elaboració pròpia en base a dades de juliol de 2021.

Eines per a la divulgació de la recerca

L'enquesta que hem realitzat ha servit per conèixer quines eines fan servir els grups de recerca pel seu compte. **L'eina més utilitzada per a difondre la recerca és la mateixa web del grup de recerca, així com articles de divulgació científica.** De vegades fan una nota de premsa i publiquen els resultats de la recerca al web de la universitat. Però no fan un ús gaire intensiu de les xarxes socials del grup de recerca (fora dels perfils personals), ni tampoc de les xarxes socials de la universitat.

	Sempre	De vegades	Mai	NS/NC
Nota de premsa	20,0	50,7	19,8	9,4
Web de la Universitat	20,0	51,3	19,0	9,6
Xarxes socials de la Universitat	12,4	38,5	32,1	17,0
Web del grup de recerca	48,1	25,1	17,4	9,4
Xarxes socials del grup de recerca	38,1	23,4	27,1	11,4
Articles de divulgació	43,5	41,5	10,8	4,2
Articles en premsa	7,6	52,9	29,9	9,6
Vídeos	4,4	45,1	38,3	12,2
Entrevistes	5,6	59,7	24,2	10,4

Tipus de comunicació que utilitzen els grups de recerca per a la difusió dels resultats de la recerca (%). Font: Elaboració pròpia.

Quan es pregunta per les eines de comunicació de què disposen els grups de recerca, ens trobem que la gran majoria dels grups tenen una web pròpia. Pel que fa a les xarxes socials, la més utilitzada entre els grups de recerca les universitats de la Xarxa Vives és **Twitter, tot i que només un 35% dels grups de recerca la fan servir**. Facebook queda molt per sota, amb un 14% de grups. Pel que fa a xarxes audiovisuals com Youtube i Instagram, no superen el 10% els grups de recerca que en disposen. En global, un 42,5% dels grups de recerca disposen d'alguna xarxa social, és a dir, menys de la meitat.

D'entre els grups de recerca que utilitzen eines de comunicació, concretament utilitzen:

Web pròpia: 75,4%
Twitter: 35,7%
Facebook: 13,8%
Youtube: 10,6%
Instagram: 8,6%
Blog propi: 8,2%
LinkedIn: 7,6%

Més enllà d'aquestes eines concretes, **el 64,7% dels grups de recerca afirmen que dediquen més temps a la comunicació que no pas fa 5 anys enrere**. Molts grups de recerca expliquen que tenen relació amb la premsa per publicar articles (fins a un 39%). Però pel que fa a les xarxes socials, hi ha una part dels grups que afirmen que el seu impacte no és tan gran (47,8%), mentre que d'altres consideren que sí que tenen un fort impacte social (40,1%).

Pel que fa a la divulgació, hi ha un aspecte que cal destacar: l'organització d'activitats participatives sobre la recerca. Algunes universitats organitzen activitats, però també els grups de recerca. De fet, **un 59,5% dels grups enquestats afirmen que han fet alguna activitat de participació**. En conjunt, hi ha tres perfils d'activitats, les que estan adreçades al públic en general, les que tenen finalitats educatives i les que estan adreçades a un públic especialitzat. De totes les activitats, en destaquen les que impliquen l'explicació de la recerca a un públic ampli a través de xerrades, trobades, o bé cursos o tallers de vegades a un públic més especialitzat (36,1%). En segon lloc, destaquen els esdeveniments de divulgació científica, com ara la Setmana de la Ciència o fires científiques d'algun tema o àmbit en concret (21,6%). Hi ha moltes activitats, però, adreçades a un públic determinat, a través dels seminaris (7,1%), jornades, simposis i fòrums (8,4%), o bé a

través de jornades de difusió o de portes obertes (1,6%). Les activitats que impliquen la participació de la ciutadania en el procés de recerca, allò que s'ha anomenat la 'ciència ciutadana', representen només el 3,5% de les activitats. Les exposicions (2,9%) o les visites i rutes guiades (2,2%) són fórmules que surten del comú de les activitats, però només representen una petita part de les que es fan.

Formes de participació per compartir els processos o els resultats de la recerca (%). Font: Elaboració pròpia.

Dificultats i limitacions

Avui la divulgació de la recerca representa una activitat en procés de creixement, que ocupa cada vegada més temps a les persones que es dediquen a la investigació a les universitats de la Xarxa Vives. En aquest sentit, cal dir que **només un 13% dels grups de recerca que han respost l'enquesta disposen d'una persona dedicada a la comunicació**. I un altre 13,4% en té per projectes puntuals. Això té a veure amb la grandària del grup de recerca (però no sempre), de manera que els grups que tenen més de 30 investigadors majoritàriament tenen alguna persona encarregada de la comunicació (62,5%). Per tant, per a molts grups de recerca la divulgació de la seva recerca s'ha de fer sense recursos addicionals, o comptant amb el suport puntual dels equips de comunicació de la universitat. De fet, la majoria també estan molt d'acord o d'acord en què les xarxes socials requereixen un temps que no tenen (91,3%). Per això també estan d'acord o molt d'acord en què els caldria tenir una persona a l'equip que se n'ocupés (86,2%).

Per altra banda, **aquesta faceta de la comunicació de la recerca no està reconeguda, o gairebé gens, per les agències de qualificació acadèmica**. Per tant, és més una molèstia o una tasca addicional, feta per vocació, que no pas una tasca interioritzada en el mateix sistema universitari i de recerca.

La divulgació de la recerca en català

Totes les universitats de la Xarxa Vives, excepte la Universitat de Perpinyà, fan difusió de la seva recerca en català, castellà, i anglès. Les tres llengües tenen presència en la comunicació institucional, encara que és cada grup de recerca el que decideix si la informació és equitativa en totes les llengües o no. En la part més institucional de la informació, la llengua catalana hi té una presència

destacada, essent la preferent a les universitats de Catalunya i les Illes Balears, i no ho és en algunes universitats del País Valencià.

En aquest sentit, sembla que **l'ús del català està plenament consolidat, amb algunes excepcions, en la divulgació científica de les universitats de la Xarxa Vives**. D'altra banda, s'observa que la posició de la segona llengua, però, varia segons les universitats. Algunes fan més difusió en llengua castellana, i d'altres prefereixen donar més importància a l'anglès degut a l'abast internacional que aquest pot tenir. Algunes de les plataformes internacionals on els investigadors publiquen articles sobre la recerca, o bé les universitats hi publiquen notícies, són en anglès i castellà, però no pas en català, degut a que es tracta de projectes amb finançament europeu. És el cas d'AlphaGalileo, Eureka Alert, o Codis Wire.

Les estratègies i les plataformes de publicació varien de la mà de l'ús d'una llengua determinada, en funció de l'interès científic de cada notícia. No obstant això, pel que fa als projectes europeus de finançament de projectes acadèmics, cal dir que la llengua catalana és molt poc utilitzada degut a que no se la considera important per a la divulgació científica d'abast internacional. Per tant, es podria dir que la llengua emprada està subjecta a diferents nivells: europeu, institucional, i també en funció de l'àmbit i interès de cada grup de recerca.

Propostes

Dels resultats de l'estudi se'n poden desprendre dificultats i necessitats per resoldre per part del món universitari, en el marc de la Xarxa Vives. A continuació plantegem quatre propostes bàsiques que ens sembla que poden ajudar a desenvolupar la divulgació científica en català.

1) Suport a la divulgació de la recerca en català

Dels resultats de l'estudi es desprèn que **la situació del català en la divulgació de la recerca no és dolenta**. Però en canvi si no s'hi posen recursos pot veure's amenaçada per alternatives que ofereixen un gran impacte social a internet en altres llengües. Pensem que la Xarxa Vives podria oferir una estratègia de promoció de la divulgació de la ciència en català a través de nous formats i de plataformes que unifiquin i donen més repercussió a la recerca que s'està fent en l'àmbit de les universitats de la Xarxa Vives.

2) Promoure serveis d'edició d'articles i material audiovisual

Una de les dificultats que es troben els equips de recerca per treballar en la divulgació de la seva recerca és la necessitat de dedicar temps a redactar articles. Però tampoc no s'ha de presuposar que tenen totes les habilitats que té, per exemple, una persona formada en periodisme, per comunicar la seva recerca al gran públic.

D'altra banda, avui dia hi ha formats nous que requereixen un treball professional, com ara l'edició de vídeos, àudios, etc. Per això pensem que caldria crear un servei de suport a l'edició de materials de divulgació de la recerca, tant escrits com audiovisuals. Una bona manera d'assegurar una bona posició i un bon ús de la llengua catalana en la divulgació de la recerca és que compti amb els recursos més innovadors i amb més capacitat de tenir impacte social. Per això pensem que la Xarxa Vives podria impulsar, juntament amb les universitats, la creació d'aquest servei. O en tot cas, promoure que se'n creïn a les universitats.

3) Promoure les revistes i portals existents en català

D'altra banda, ja existeixen revistes i portals de divulgació en català, com ara *Mètode*, **Pensem** o *Divulcat*. Però es tracta de projectes que no disposen de gaire recursos econòmics. Caldria promoure que les universitats s'hi impliquessin i donessin suport a aquests projectes divulgatius que estan fent una feina important per connectar la universitat i la societat. Així mateix, caldria promoure acords entre aquests projectes i els mitjans de comunicació generalistes.

4) Reconeixement a la divulgació de la recerca

Un dels aspectes que també limiten la dedicació dels investigadors a la divulgació de la recerca a

la societat és que aquesta tasca no té un reconeixement acadèmic. Malgrat que en els projectes de la Comissió Europea s'exigeix aquest impacte social dels projectes de recerca, i que fa temps que s'esmenta la seva importància en les institucions espanyoles i catalanes, no se li està donant una importància real en la carrera acadèmica. Caldria trobar indicadors adequats per assegurar que hi tinguin un cert pes.

D'altres articles del dossier:

[noticiadiariambautor]93/266[/noticiadiariambautor][noticiadiariambautor]93/265[/noticiadiariambautor][noticiadiariambautor]93/263[/noticiadiariambautor][noticiadiariambautor]93/262[/noticiadiariambautor][noticiadiariambautor]93/260[/noticiadiariambautor][noticiadiariambautor]93/259[/noticiadiariambautor][noticiadiariambautor]93/258[/noticiadiariambautor]